

Lokalt engagemang grun

Min redogörelse bygger på artikeln om griftegården i hembygdsföreningens bok från 1996 **Tuna Hästberg Bondby - Gruvby** och de källor som användes i det arbetet. Jag vill särskilt nämna det stora värdet av uppgifter från Gunnar Hellander, Tuna-Hästberg, och Gun-Britt Berglund, Idkerberget.

INITIATIVET TILL EN BEGRAVNINGSPLATS här i utkanten av socknen var helt grundat i ett lokalt engagemang. På ett avgörande sätt formulerades det av tre framträdande lokala personligheter, företagaren Anders Eriksson från Tuna-Hästberg, disponenten Torsten H. Gummelius och handlanden Gustav Hellander, båda från Idkerberget. De författade en skrivelse som i oktober 1911 lämnades till kyrkostämman i Stora Tuna församling. De vädjade där om att en länge känd stor olägenhet måtte bli avhjälpt genom anläggande av en kyrkogård som kunde användas för begravning av människorna i byarna Sångberg, Hästberg, Smälla-Idkerberg samt Myggsjön och Holmtjärn.

Skrivelsens författare hänvisade bland annat till de långa och dåliga vägarna ner till sockenkyrkan och dess begravningsplats samt till den betydande befolkningsökning som skett under decennierna kring sekelskiftet 1800–1900. Genom gruvdriftens expansion i Idkerberget/Tuna-Hästberg och effekterna i Rämshyttan av järnvägstrafikens utveckling hade antalet bofasta i trakten överskridit 1 000 personer.

Skrivelsen handlades av kyrkostämmans ”Västra kommitté”. Den utredning som företogs resulterade i ett färdigt förslag redan sommaren 1912. Ortsbornas synpunkter inhämtades genom ett möte i Idkerberget den 29 september, då 30 män och 4 kvinnor hade samlats för att diskutera frågan och fatta beslut om en rekommendation. En stor majoritet stödde förslaget. Mötesdeltagarna från den lilla byn Myggsjön, med 25 bofasta innevånare, ansåg dock att de även fortsättningsvis kunde begrava sina döda vid församlingskyrkan i Tuna. Deras förbindelseväg vid den här tiden var den gamla kyrkvägen från Rämshyttan/Sångberget via sjön Sängen, byn Myggsjön, fäbodarna Klockarbodarna och Mångs till Koppalahyttan och via Sellnäs till Tuna kyrka. Större delen av befolkningen i området använde den år 1866 byggda vägen från Hästberg förbi Smälla-Idkerberget till Baggbo. Ingendera av vägarna medgav ens med dåtida krav bekymmersfria transporter med avlidna och begravningsgäster.

Uppgiften att projektera och genomföra anläggningen gavs till sockenbyggmästaren C. A. Berglund. Redan den 20 december 1914 kunde kontraktsprost Ludvig Lindberg förrätta invig-

Anders Janols, hembygdsföreningen.

ningen, och han assisterades av församlingens övriga präster. Investeringskostnaden för den nya griftegården var 6 200 kronor, varav 3 000 för kapellbyggnaden och 500 för klockan.

Redan en vecka efter invigningen skedde den första jordfästningen. Då vigde prosten Lindberg gruvarbetaren A. F. Hedbom, Idkerberget, till den sista vilan. Under de följande fem åren var dödstalen här de högsta under griftegårdens hittillsvarande historia. Särskilt under åren 1918–1920 skördade ”Spanska sjukan” många liv.

Till kyrkorådets representant och biträde utsågs en av initiativtagarna till begravningsplatsen, Anders Eriksson i Tuna-Hästberg. Hans viktigaste uppgifter var att föra bok över räkenskaperna och gravbok för ”avskilda” gravplatser. Till sådana kunde gravrättigheter under 50 år köpas för en summa av 25 kronor. Sme Albert Pettersson i Hästberg var den förste som köpte en sådan gravplats. Den hade nummer 6, och är belägen i den del av kyrkogården som kom att bli det så kallade Hästbergshörnet, längst i sydost. Här finns nu de flesta gamla hästbergfamiljers släktgravar.

De som hörde till familj som av olika skäl inte hade köpt enskild gravplats begravdes på ”allmänna varvet”. Där placerades kistorna efterhand i tät följd utan hänsyn till släktskap. Denna del av Smälla griftegård var större än hos de flesta andra begravningsplatser, vilket förklaras av den befolkningsstruktur som rådde i gruv- och stationsområdena här. Efterhand upphörde skicket att begrava i sådana här ”fattigmansgravar”. År 1964 förbjöds det i lag.

Genom kyrkorådets representant, Anders Eriksson, anlätades flera personer från hans hemby Tuna-Hästberg till viktiga uppgifter i den löpande skötseln av griftegården. Två av dessa som blev verkliga trotjänare i sina värv vill jag särskilt nämna.

Ernst Bergkvist grävde gravarna under hela 36 år, sommar som vinter. Lämpliga maskinella hjälpmedel fanns inte då för tiden, utan insatsen gjordes helt manuellt.

Den andre med långvarig tjänstgöring var Sven Janols. Han började som klockare hösten 1915 och

dade Smälla griftegård

"Där klangen hörs är naturens inramning ljus med öppning mot morgonsol och vattenspegel."

Stort deltagande i 100-årsfirandet

CIRKA 100 PERSONER kom till Smälla kyrkogård denna soliga söndags-eftermiddag i maj för att delta i 100-årsfirandet. Smälla ligger vackert vid sjön Hästsvedens strand mellan Tuna-Hästberg och Idkerberget. Firandet skedde i samarbete mellan Svenska kyrkan i Borlänge och Tuna-Hästbergs hembygdsförening. Smälla gravkapell och kyrkogård invigdes 1914.

Kyrkoherde Ann-Gerd Jansson betonade i sitt inledningsanförande vad tillkomsten av kapellet och kyrkogården betytt för bygden, människor, som delat minnen av glädje och sorg i kapellet. Anders Janols från Tuna-Hästbergs hembygdsförening berättade om begravningsplatsens tillkomst. Många har begravts i det så kallade allmänna varvet, då man fram till 1964 gravsätte avlidna "just för varv".

Familjemedlemmar hamnade

inte i samma grav. Endast de som hade råd kunde köpa sig en familje-grav. Eftersom en stor del av befolkningen var gruvarbetare runt Smälla blev det allmänna varvet särskilt stort just på denna plats. Många gravsättningar skedde i slutet av 1910-talet, då influensaepidemin "Spanska sjukan" härjade i vårt land. Diakon Gun-Marie Heldestad sjöng och Bengt Granstam spelade orgel. Prästen Mats Cedergren höll en kort andakt.

Besökarna fick också chansen att söka efter gravsatta direkt i gravboken. Mattias Elofsson från kyrkogårdsförvaltningen fanns på plats uppkopplad mot Stora Tuna församlings gravbok för att kunna svara på frågor.

Välkommen att besöka Smälla kyrkogård.

MATS CEDERGEN
präst

FOTO: MATS CEDERGEN

avslutade sin gärning efter 52 år. Ibland vikarierade han samtidigt som organist. I samband med sin pensionering från Smälla griftegård uppmärksammades han med en lång intervju i Borlänge Tidning. Han berättade då om flera minnesvärda upplevelser under sin drygt halvsekelånga gärning. Den första episod som etsade sig fast i hans minne inträffade redan någon månad efter att han hade börjat som klockare.

En snöig decemberdag skulle jordfästning ske klockan 13. Gästerna hade anlänt och allt var klart. Den ende som saknades var prästen, kontraktsprosten Ludvig Lindberg. De församlade hade viss förståelse för att resan från prostgården till Smälla kunde ta lite extra tid i det väder som rådde den här dagen. Men minuterna gick och blev timmar. Snöandet fortsatte och det mörknade. De tålmodiga begravningsgästerna började till slut ge upp hoppet om att förrättningen skulle kunna ske den här dagen. Innan någon hade hunnit lämna kapellet för hemfärd hördes dock hovklapper och bjällerklang i riktning från Idkerberget. Där kom det hästdragna

ekipaget med prosten Lindberg. Klockan 18 kunde jordfästningen ta sin början, fem timmar försenad.

Resan från Tuna hade i god tid påbörjats med bil, men den hade fastnat i drivorna som tornat upp sig på vägen vid Skallerbackarna, mellan Lindan och Lerbäcken. Chaufför och prost måste då till fots ta sig tillbaka mot centralbygden för att söka hjälp och uppåda ett annat och säkrare transportmedel.

Den här begravningen var Lindbergs sista förrättning i Smälla. Han flyttade en kort tid därefter till Växjö, där han utnämns till biskop.

Som en kontrast till det vintriga minnet från 1915 vill jag den här ljuva försommar dagen avsluta med ett citat från de sista raderna i artikeln om Smälla griftegård i vår hembygdsbok:

... Där klangen hörs är naturens inramning ljus med öppning mot morgonsol och vattenspegel. Höga vitstammiga björkar susa där i sommarvinden. Bybornas sista viloplats är trösterikt skön.

ANDERS JANOLS,
TUNA-HÄSTBERGS HEMBYGDSFÖRENING